G. E. LESSING.

ΛΑΟΚΟΩΝ*

Η

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Ὅταν ὅμως ἡ Ἀφροδίτη θέλῃ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς περιφρονοῦντας αὐτὴν Λημνίους, ὑπὸ ὀγκωδεστέραν δὲ ἀγρίαν μορφὴν, ἐσπιλωμέναις ταῖς παρειαῖς, συγκεχυμένῃ τῇ κόμῃ δράττεται τῆς ἐξ ἀσφάλτου δαδός, περιτυλίσσεται μέλαν ἔνδυμα καί, ἐπὶ ζοφεροῦ νέφους καθημένη, κατέρχεται θυελλώδης, ἡ στιγμὴ αὕτη δὲν εἶναι κατάλληλος διὰ τὸν καλλιτέχνην, διότι οὔτος δι' οὐδενὸς ἐν τῇ στιγμῇ ταύτῃ δύναται νὰ καταστήσῃ ταύτην εὐδιάκριτον. Αὕτη εἶναι στιγμὴ διὰ τὸν ποιητὴν μόνον, καθόσον οὗτος ἔχει τὸ προνόμιον ἑτέραν τινα στιγμήν, καθ' ἣν ἡ θεὰ ὡς αὐτὴ αὕτη ἡ Ἀφροδίτη παρίσταται, τοσοῦτον στενῶς, τοσοῦτον ἀκριβῶς μετ' αὐτῆς νὰ συνενοῖ ὥστε καὶ ἐν μανιώδει καταστάσει οὐδόλως ἀπολλύομεν τὴν Ἀφροδίτην ἐκ τῆς ὄψεως.

Τοῦτο ποιεῖ ὁ Φλάκκος :

— — Neque enim alma videri
Iam tumet; aut tereti crinem subnectitur auro
Sidereos diffusa sinus. Eadem effera et ingens
Et maculis suffecta genas; pinumque sonantem
Virginibus Stygiis, nigramque simillima pallam[1]

Αὐτὸ τοῦτο πράττει καὶ ὁ Στάτιος :

Illa Paphon veterem centumque altaria linquens,
Nec vultu nec crine prior, solvisse jugalem
Ceston, et Idalias procul allegasse volucres
Fertur. Erant certe, media qui noctis in umbra
Divam, alios ignes majoraque tela gerentem,
Tartarias inter thalamis volitasse sorores
Vulgarent: utque implicitis arcana domorum
Auguibus, et saeva formidine cuncta replerit
Limina.[2] —

Ἠ μήπως δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὁ ποιητὴς μόνος κέκτηται τὴν καλλιτεχνικὴν δύναμιν δι' ἀρνητικῶν χαρακτήρων νὰ ζωγραφῇ καὶ τῇ ἀναμίξει τούτων μετὰ θετικῶν χαρακτήρων δύο φαινόμενα ἐπὶ τῷ αὐτῷ νὰ συνενοῖ; Ἡ Ἀφροδίτη δὲν εἶναι τότε πλέον ἡ χαρίεσσα Ἀφροδίτη, οὐδόλως ἔχει τὴν κόμην χρυσαῖς περόναις ἐνειρμένην καὶ ὑπ' οὐδενὸς πλέον κυανοῦ ἐνδύματος πτερυγίζεται, ἀλλ' ἄνευ τοῦ κεστοῦ αὐτῆς, δι' ἑτέρων δὲ φλογῶν καὶ μεγαλειτέρων βελῶν ὡπλισμένη, εὑρηται ἐν συλλόγῳ ὁμοίων αὐτῇ Ἐριννύων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ καλλιτέχνης ἀναγκάζεται νὰ στερῆται τῆς καλλιτεχνικῆς ταύτης δυνάμεως ὀφείλει ἆρά γε καὶ ὁ ποιητὴς διὰ τοῦτο νὰ ὑστερήσῃ τῆς ἰδίας δυνάμεως; Ἐὰν ἡ ζωγραφικὴ θέλῃ ἀδελφὴ τῆς ποιητικῆς τέχνης νὰ ἦναι, ἂς μὴ ἦναι τοὐλάχιστον ζηλότυπος ἀδελφή, ἡ δὲ νεωτέρα ἂς μὴ ἀπαγορεύῃ τῇ πρεσβυτέρᾳ ὁλόκληρον τὸν κόσμον, ὃν αὐτὴ αὕτη περιβάλλεται.

Θ'.

Ὁ ἐπιθυμῶν ἔν τισι περιπτώσεσι νὰ παραβάλῃ τὸν ζωγράφον καὶ ποιητὴν πρὸς ἀλλήλους ὀφείλει πρὸ παντὸς νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἐξ ἧς, ἂν δηλ. ἀμφότεροι ἔσχον τὴν πλήρη αὐτῶν ἐλευθερίαν, ἂν ἄνευ πάσης ἐξωτερικῆς πιέσεως ἠδυνήθησαν νὰ ἐργασθῶσιν ἵνα ἐπιτύχωσι τῆς ὑπερτάτης ἐπιδράσεως τῆς τέχνης αὐτῶν.

Τοιαύτην τινὰ ἐξωτερικὴν πίεσιν ἀπετέλει συχνάκις τῷ ἀρχαίῳ τεχνίτῃ ἡ θρησκεία. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ὡρισμένον πρὸς σεβασμὸν καὶ λατρείαν οὐδόλως ἠδύνατο πάντοτε νὰ ἦναι τόσον τέλειον ὅσον ἐὰν ἐν τῷ καταρτισμῷ αὐτοῦ ἀπεσκόπει ἀποκλειστικῶς εἰς τέρψιν τοῦ θεατοῦ. Ἡ δυσειδαιμονία συνεσώρευεν ἐπὶ τῶν Θεῶν ἀλληγορικὰς εἰκόνας, οἱ ὡραιότεροι δὲ τούτων δὲν ἐλατρεύοντο πανταχοῦ ὡς τοιοῦτοι.

Ὁ Βάκχος ἐν τῷ ἐν Λήμνῳ ἱερῷ αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἐλύτρωσεν[1] αὐτὸν ὑπὸ μορφὴν θεοῦ ἡ εὐσεβὴς αὐτοῦ θυγάτηρ, Ὑψιπύλη, ἵστατο φέρων κέρατα καὶ οὕτως ἀναμφιβόλως παρίστατο ἐν ἅπασι τοῖς ναοῖς αὐτοῦ, καθ' ὅσον καὶ τὰ κέρατα ἦσαν σύμβολον, χαρακτηρίζον συγχρόνως καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ. Μόνον ὁ ἐλεύθερος τεχνίτης, ὃς τὸν Βάκχον, ὃν ἐφιλοτέχνει, οὐχὶ διὰ ναὸν προώριζε, παρέλειπε τὸ σύμβολον τοῦτο· ὅταν λοιπὸν μεταξὺ τῶν περισωθέντων ἔτι ἀγαλμάτων αὐτοῦ οὐδὲν κερασφόρον τοιοῦτο εὑρίσκωμεν[2] τὸ τοιοῦτο μαρτυρεῖ ὅτι ὁ Βάκχος ἐκεῖνος δὲν ἀνῆκεν εἰς τὰ καθηγιασμένα ἀγάλματα, ὑφ' ἃ πράγματι ἡ θεότης αὕτη ἐλατρεύετο. Ἐκτὸς

*) Ἴδε ἀριθ. 13, σελ. 243—245.

1) Argonaut. Lib. II. v. 102—106.

2) Thebaid. Lib. V. 61—64.

1) Valerius Flaccus Lib. II Argonaut, v. 265—273
Serta patri, juvenisque comam vestesque Lyaei
Induit, et medium curru locat; aeraque circum
Tympanaque et plenas tacita formidine cistas.
Ipsa sinus hederisque ligat famularibus artus;
Pampineamque quatit ventosis ictibus hastam,
Respiciens; teneat virides velatus habenas
Ut pater, et nivea tumeant ut cornua mitra,
Et sacer ut Bacchum referat scyphus.

Ἡ λέξις tumeant ἐν τῇ προτελευταίᾳ σειρᾷ φαίνεται δεικνύουσα ὅτι τὰ τοῦ Βάκχου κέρατα δὲν παριστάνοντο τόσον μικρὰ ὡς ὁ Σπὲνς φαντάζεται.

2) Ὁ οὕτω καλούμενος Βάκχος ἐν τῷ ἐν Ρώμῃ κήπῳ τῶν Μεδίκων (παρὰ τῷ Μομφωκὸν Suppl aux Ant. T. I p. 254) ἔχει μικρὰ ἀπὸ τοῦ μετώπου ἐκφυόμενα κέρατα, ἀλλ' ὑπάρχουσιν εἰδήμονες, οἵτινες διὰ τοῦτο ἀκριβῶς θέλουσιν αὐτὸν μᾶλλον Σάτυρον Πράγματι τοιαῦτα φυσικὰ κέρατα εἶναι ὄνειδος τῇ ἀνθρωπίνῃ μορφῇ καὶ δύνανται ν' ἁρμόζωσι μόνον εἰς ὄντα, οἷς ἀπεδίδετο εἶδος μέσης τινὸς μορφῆς μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ζώων. Πρὸς τούτοις ἡ στάσις καὶ τὸ ἡδυπαθὲς βλέμμα πρὸς τὴν ὑπεράνω εὑρισκομένην σταφυλὴν εὐπρεπέστερα τυγχάνουσιν ἀκολούθῳ τινὶ τοῦ Βάκχου ἢ αὐτῷ τῷ ἰδίῳ. Ἐνταῦθα ἀναμιμνήσκομαι τῶν λόγων Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ περὶ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. (Προτρεπτ. p. 48. Edit Pott.) Ἐβούλετο δὲ καὶ Ἀλέξανδρος Ἄμμωνος υἱὸς εἶναι δοκεῖν καὶ κερασφόρος ἀναπλάττεσθαι πρὸς τῶν ἀγαλματοποιῶν τὸ καλὸν ἀνθρώπου ὑβρίσαι σπεύδων κέρατι.

τούτου εἶναι πιθανώτατον ὅτι ἐπὶ τῶν τελευταίων τούτων ἰδίως κατέπεσεν ἡ ὀργὴ τῶν εὐσεβῶν καταστροφέων τῶν πρώτων ἑκατονταετηρίδων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἥτις μόνον ἐνιαχοῦ ἐφείδετο τεχνουργήματος, ὅπερ δι' οὐδεμιᾶς ἐμολύνετο λατρείας.

Ἐν τούτοις ἐπειδὴ μεταξὺ τῶν ἀνακαλυφθεισῶν ἀρχαιοτήτων εὑρίσκονται τοσαῦτα ἐκ τοῦ ἑνὸς ὅσα καὶ ἐκ τοῦ ἄλλου εἴδους, θὰ ἐπεθύμουν ἵνα τὸ ὄνομα τεχνούργημα ἐκείνῳ μόνον ἀποδίδηται, ἐν ᾧ ὁ καλλιτέχνης δύναται νὰ φαίνηται καὶ παρ' ᾧ ἡ καλλονὴ ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος καὶ ἔσχατος αὐτοῦ σκοπός. Πανάλλο, ἐφ' οὗ παρατηροῦνται λίαν ὁρατὰ ἴχνη θρησκευτικῶν συμφωνιῶν, εἶναι ἀνάξιον τοῦ ὀνόματος τούτου, καθόσον ἡ τέχνη ἐνταῦθα οὐχὶ χάριν ἑαυτῆς εἰργάσατο, ἀλλ' ἀπετέλεσε μᾶλλον ἁπλοῦν βοηθητικὸν μέσον τῆς θρησκείας, ἥτις ἐν ταῖς συμβολικαῖς παραστάσεσιν, ἃς τῇ τέχνῃ ἐπέβαλλεν, ἀφεώρα μᾶλλον εἰς τὸ κεκτημένον σημασίαν τινὰ ἢ εἰς τὸ καλόν· καίτοι διὰ τούτου οὐδόλως θέλω νὰ εἴπω ὅτι αὕτη δὲν συνεδύαζε καὶ συχνάκις πᾶν τὸ ἔχον σημασίαν μετὰ τοῦ καλοῦ ἢ ἐξ ἐπιεικείας πρὸς τὴν τέχνην καὶ τὴν λεπτὴν τῆς ἐποχῆς καλαισθησίαν τοσοῦτον παρημέλει τὸ πρῶτον, ὥστε τὸ δεύτερον νὰ φαίνηται ὡς ἐπικρατοῦν.

Τοιαύτης δέ τινος διακρίσεως μὴ γιγνομένης ὁ εἰδήμων καὶ ὁ ἀρχαιολόγος ἤθελον ἀδιακόπως εὑρίσκεσθαι ἐν μάχῃ, ὡς μὴ ἐννοοῦντες ἀλλήλους. Ὅταν ἐκεῖνος κατὰ τὴν περὶ προορισμοῦ τῆς τέχνης ἰδέαν αὐτοῦ βεβαιοῖ ὅτι τοῦτο ἢ ἐκεῖνο ὁ ἀρχαῖος τεχνίτης οὐδέποτε ἔπραξε, τουτέστιν οὐδέποτε ἔπραξεν ὡς καλλιτέχνης, ἑκουσίως δηλονότι, ὁ ἕτερος, εὑρύνων τὴν διαβεβαίωσιν ταύτην, λέγει ὅτι οὔτε ἡ θρησκεία, οὔτε ἕτερόν τι ἔξω τῶν ὁρίων τῆς τέχνης εὑρισκόμενον αἴτιον εἰργάσατο αὐτὸ διὰ τοῦ καλλιτέχνου, τοῦ καλλιτέχνου δηλονότι ὡς ἐργάτου. Πιστεύει λοιπὸν ὅτι δύναται ν' ἀντικρούῃ τὸν εἰδήμονα διὰ τῆς πρώτης ἀρίστης μορφῆς, ἣν ὁ τελευταῖος οὗτος ἀνυπόπτως μὲν ἀλλὰ πρὸς μέγα σκάνδαλον τοῦ σοφοῦ κόσμου καταδικάζει πάλιν εἰς τὰ περιτρίμματα, ἐξ ὧν αὐτὴ προῆλθεν.

Ἀντιθέτως ὅμως δύναταί τις νὰ φαντασθῇ ἄγαν μεγάλην καὶ τὴν ἐπὶ τῆς τέχνης ἐπιρροὴν τῆς θρησκείας. Τούτου ὁ Σπὲνς παρέχει παράδοξον παράδειγμα. Οὗτος εὗρε παρὰ τῷ Ὀβιδίῳ ὅτι ἡ Ἑστία ὑπ' οὐδεμίαν προσωπικὴν εἰκόνα ἐλατρεύετο ἐν τῷ ναῷ αὐτῆς, καὶ τοῦτο ἐφαίνετο αὐτῷ ἱκανὸν πρὸς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἐν γένει οὐδόλως ὑπῆρχον ἀγάλματα τῆς θεᾶς ταύτης καὶ ὅτι, πᾶν ὅπερ μέχρι τοῦδε ἐνομίζετο ὡς τοιοῦτο, παρίστα οὐχὶ Ἑστίαν ἀλλ' Ἑστιάδα[1]. Παράδοξον συμπέρασμα. Ἀπώλεσεν ἄρα ὁ τεχνίτης διὰ τοῦτο τὸ δικαίωμα αὐτοῦ ἵνα, ὅν, εἰς τὸ ὁποῖον οἱ ποιηταὶ ὡρισμένην δίδουσι προσωπικότητα, ὅπερ καθιστῶσι θυγατέρα τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Ρέας, ὅπερ ἀφίνουσι νὰ περιέρχηται εἰς κίνδυνον, νὰ περιπίπτῃ ὑπὸ τὰς τοῦ Πριάπου κακοποιΐας καὶ πᾶν ἄλλο ὅπερ περὶ αὐτοῦ διηγοῦνται, ἀπώλεσε, λέγω, διὰ τοῦτο τὸ δικαίωμα αὐτοῦ ἵνα προσωποποιήσῃ τὸ ὂν τοῦτο καὶ κατὰ τὴν τέχνην αὐτοῦ, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐν τῷ ναῷ ἐλατρεύετο μόνον ὑπὸ τὴν συμβολικὴν τοῦ πυρὸς ὄψιν; Εἶτα ὁ Σπὲνς καὶ κατὰ τὸ ἐξῆς σφάλλεται ἐν τούτῳ, ὅτι ἐκεῖνο, ὅπερ ὁ Ὀβίδιος λέγει[2] περὶ ὡρισμένου τινὸς ναοῦ τῆς Ἑστίας, τουτέστι τοῦ ἐν Ρώμῃ, ἐπεκτείνει ἄνευ διακρίσεως ἐπὶ ὅλων τῶν τῆς θεᾶς ταύτης ἱερῶν καὶ τῆς λατρείας αὐτῆς ἐν γένει.

(Ἀκολουθεῖ). ΟΛΓΑ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ.

1) Polymetis Dial VII p 81.
2) Fast. lib. VI. V 295—98.

ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ.*

Ἡ Φθία ἐν τῇ Φθιώτιδι εἶνε καθαρῶς μυθική, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα. (Τὸ παρὰ τὰ Φάρσαλα Θετίδιον, ἢ Θεττίδιον, ἢ Θεστίδιον οὐδεμίαν ὡς φαίνεται εἶχε σχέσιν πρὸς τὴν λατρείαν τῆς μητρὸς τοῦ Ἀχιλλέως). Πλὴν τούτου κατ' ἄλλην παράδοσιν τὸ βασίλειον τῶν Μυρμιδόνων τοποθετεῖται ἐν Αἰγίνῃ, τινὲς δέ, συγχωνεύσαντες τὰς δύο παραδόσεις, εἶπον ὅτι ὁ Πηλεὺς μετὰ τῶν Μυρμιδάνων ἔφυγεν ἐξ Αἰγίνης, εἰς τὴν Φθιώτιδα ἐλθών. Ἀλλὰ τί ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς ποιητὰς τὴν ἰδέαν ὅπως τοποθετήσωσι τοὺς Αἰακίδας ἐν Φθιώτιδι ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ μαντεύσωμεν. Συμπεραίνομεν μόνον, ὅτι ἐνταῦθα ὑπάρχει ἡ αὐτὴ αἰτία δι' ἣς ἡ Κρήτη ἐγένετο κράτος τοῦ Μίνωος, τουτέστι συνεπείᾳ τῆς μεταβάσεως καὶ μεταβολῆς τῶν ὀνομάτων Φθία καὶ Ἑλλὰς ἐκ προσιγορικῶν εἰς οὐσιαστικὰ καὶ τῆς τοποθετήσεως τῆς πρώτης ἐν τῇ Θεσσαλικῇ Φθιώτιδι. Θὰ προσπαθήσωμεν νὰ παρουσιάσωμεν ἀποδείξεις τινας ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἡμῶν λύσεως τοῦ ζητήματος, δυναμένας νὰ διαφωτίσωσι καὶ τὴν θεμελιώδη σημασίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν ὅτι πλὴν μιᾶς ἐξαιρέσεως, ἡ Ἑλλὰς παρὰ τῷ Ὁμήρῳ πάντοτε ἀναφέρεται ἐν συνδέσει πρὸς τὴν Φθίην. Ἡ ἐπανάληψις τῶν λέξεων: ἀν' Ἑλλάδα τε Φθίην τε, ἀναμιμνήσκει τὴν φράσιν καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος. Ἐν ἄλλῳ συνδέσμῳ ἀναφέρεται (Ο.80) ὑπὸ τοῦ Μενελάου. Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς φράσεως ταύτης ὑπολαμβάνουσι μέχρι τοῦδε τὰς λέξεις: Ἑλλὰς καὶ Ἄργος ὡς κύρια ὀνόματα, ὡς καὶ ἐν τῇ μεταγενεστέρᾳ αὐτῶν σημασίᾳ. Ἀλλὰ τοιαύτη ἑρμηνεία προσκόπτει εἰς πολλὰς δυσχερείας. Οὐδέποτε παρὰ τῷ Ὁμήρῳ ἡ Ἑλλὰς ἐξισοῦται πρὸς τὴν ὅλην Ἑλλάδα, διότι αὐτὸς γινώσκει καὶ ἀναφέρει μόνον τὴν θεσσαλικὴν Ἑλλάδα, περὶ ἧς ἐνταῦθα δὲν δύναται νὰ γείνῃ λόγος. Διότι ἐν α. 344 ἔνθα ἡ Πηνελόπη ἐπαινοῦσα τὸν σύζυγόν της ἀναφέρει ὅτι τὸ κλέος αὐτοῦ «εὐρὺ καθ' Ἑλλάδα καὶ μέσον Ἄργος», εἶνε ἀληθῶς ἀκατονόητον πῶς ἡ Πηνελόπη θεωρεῖ μεγίστην τοῦ συζύγου αὐτῆς τιμὴν τὸ ὅτι τὸ κλέος αὐτοῦ ἦν ἐξηπλωμένον ἔν τινι μικρᾷ τῆς Θεσσαλίας λωρίδι! Ἐπίσης καθίστανται ἀκατάληπτοι καὶ οἱ λόγοι τοῦ Μενελάου πρὸς τὸν Τηλέμαχον (Ο.80), οὐχὶ δὲ μικρὰς δυσχερείας παρουσιάζει καὶ ἡ ἑρμηνεία τῆς φράσεως «ἀνὰ μέσον Ἄργος» (τοῦ ἐν τῷ μέσῳ κειμένου Ἄργους). Ὅστις ὑπὸ τὸ